

การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมจากการใช้ประโยชน์ความรู้บริการวิชาการ : กรณีศึกษา หลักสูตร SROI มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Social Impact Assessment of Academic Service Knowledge Utilization : A Case of SROI Program at Thammasat University

ศรียุข มงกุฎวิสุทธิ¹

Srisuk Mongkutvisuk

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปริมาณนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการนำความรู้จากการอบรมหลักสูตรการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ไปใช้ประโยชน์ 2) วิเคราะห์ลักษณะโครงการพื้นที่ดำเนินการ และจำนวนประชาชนที่ได้รับประโยชน์ และ 3) ประเมินความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เครื่องมือการวิจัยใช้แบบสอบถาม จากประชากรผู้ผ่านการอบรมหลักสูตร SROI จำนวน 392 คน ได้รับการตอบกลับจำนวน 105 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่าผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการ (ร้อยละ 59.05) มีการศึกษาระดับปริญญาเอก (ร้อยละ 41.90) และมีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปี (ร้อยละ 62.86) มีการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการประเมินโครงการในองค์กร (ร้อยละ 59.05) และการประยุกต์ใช้ในการวิจัย (ร้อยละ 45.71) ส่วนใหญ่เป็นโครงการด้านการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ (ร้อยละ 26.67) กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศโดยเฉพาะในภาคเหนือ โดยโครงการที่มีผู้ได้รับประโยชน์มากที่สุดมีจำนวนถึง 60,000 คน และส่วนใหญ่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่มีคุณภาพซึ่งพบมากที่สุด (ร้อยละ 36.19) ข้อเสนอแนะจากการศึกษานี้ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ การขยายกลุ่มเป้าหมายการอบรมให้ครอบคลุมหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม การกำหนดนโยบายสนับสนุนการใช้ SROI ในองค์กร และการพัฒนาระบบติดตามผู้ผ่านการอบรม ส่วนข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรเฉพาะทาง การจัดทำคู่มือและเครื่องมือที่เข้าใจง่าย และการสร้างเครือข่าย

¹ นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผ่านการอบรม เพื่อส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้ประเมินผลลัพธ์ทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม, การใช้ประโยชน์ความรู้, บริการวิชาการ, ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

Abstract

This quantitative research aimed to 1) study the utilization patterns of knowledge gained from the Social Return on Investment (SROI) training program, 2) analyze project characteristics, implementation areas, and number of beneficiaries, and 3) assess alignment with Sustainable Development Goals (SDGs). The research instrument employed a questionnaire, administered to a population of 392 SROI training program participants, with 105 responses received. Data analysis utilized descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation. The results showed that most participants were academics (59.05%), held doctoral degrees (41.90%), and had more than 10 years of work experience (62.86%). The knowledge utilization was at a high level, particularly in organizational project evaluation (59.05%) and research applications (45.71%). Most projects focused on education and learning development (26.67%), were distributed nationwide especially in the northern region, with concentration in the northern region. The largest project benefited up to 60,000 people. Most projects aligned with the Sustainable Development Goals (SDGs), particularly Quality Education, which was the most prevalent category (36.19%). Policy recommendations include expanding training target groups to cover government agencies and civil society organizations, establishing policies to support SROI implementation in organizations, and developing monitoring systems for trainees. Practical recommendations include developing specialized curricula, creating user-friendly manuals and tools, and establishing learning networks among training participants to promote effective application of knowledge in social impact assessment.

Keyword: Social Impact Assessment, Knowledge Utilization, Academic Service, Social Return on Investment (SROI)

บทนำ

การประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Assessment-SIA) เป็นเครื่องมือสำคัญในการวัดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment-SROI) ที่สามารถแสดงมูลค่าผลตอบแทนในรูปตัวเงิน ทำให้เห็นความคุ้มค่าของการลงทุนทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม (Social Value, 2022) ปัจจุบันหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรไม่แสวงหากำไร ได้ให้ความสำคัญกับการประเมิน SROI มากขึ้น ส่งผลให้มีความต้องการพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการประเมิน SROI

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในฐานะสถาบันการศึกษาชั้นนำ ได้เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงได้จัดอบรมหลักสูตร SROI เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้สามารถประเมินผลลัพธ์ทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การศึกษาเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลลัพธ์ทางสังคมจากการนำความรู้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์ยังมีค่อนข้างจำกัด โดยจากข้อมูลการสำรวจของ Social Value International (2022) พบว่าเพียงร้อยละ 35 ขององค์กรทั่วโลกที่มีการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทการประเมินผลในระดับผลลัพธ์และผลกระทบที่มีต่อสังคม ซึ่งเป็นเรื่องใหม่สำหรับสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาในประเทศไทย

แม้จะมีการศึกษาการประเมินผลกระทบของหลักสูตรฝึกอบรม เช่น งานของเศรษฐภูมิ บัวทอง และคณะ (2565) ที่ประเมินผลกระทบหลักสูตรการฝึกอบรมของ สวก. ซึ่งพบว่าผู้ผ่านการอบรมร้อยละ 78.6 สามารถนำความรู้ไปพัฒนาต่อยอดในงานวิจัยได้ แต่ยังขาดการศึกษาที่เฉพาะเจาะจงในการประเมินการให้บริการวิชาการแก่สังคมในฐานะสถาบันอุดมศึกษา การวัดผลลัพธ์ทางสังคมจากการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะช่วยให้สถาบันการศึกษาเข้าใจผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการให้บริการวิชาการ และด้วยหลักสูตรด้าน SROI ซึ่งมีความซับซ้อนและต้องการการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบตามแนวคิดของ Kirkpatrick & Kirkpatrick (2006) ที่เน้นการประเมินทั้งด้านพฤติกรรมและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมควรพิจารณาตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ที่เชื่อมโยงกิจกรรม ผลผลิต และผลลัพธ์เข้าด้วยกัน (Weiss, 1995) เพื่อให้เห็นภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งประเมินผลลัพธ์การนำความรู้จากการอบรมหลักสูตร SROI ไปใช้ประโยชน์ โดยวิเคราะห์ทั้งรูปแบบการนำไปใช้ ลักษณะโครงการ พื้นที่ดำเนินการ จำนวนผู้ได้รับประโยชน์ และความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อสะท้อนประสิทธิผลของการพัฒนาบุคลากรด้าน SROI และเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้ตอบสนองความต้องการของสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาแบบการนำความรู้จากการอบรมหลักสูตรการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ไปใช้ประโยชน์
2. วิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการนำความรู้จากการอบรมหลักสูตรการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ไปใช้ประโยชน์
3. ประเมินความสอดคล้องของการนำความรู้ไปใช้กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ครอบคลุมรูปแบบการนำความรู้จากการอบรมหลักสูตร SROI ไปใช้ประโยชน์วิเคราะห์ผลลัพธ์ทางสังคม และการประเมินความสอดคล้องของการนำไปใช้กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขอบเขตด้านประชากร ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดโดย วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ จำนวนประชากร 392 คน ตอบแบบสอบถามกลับมาทั้งสิ้น 105 คน ระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล ในช่วงเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2567

นิยามศัพท์

การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ หมายถึง การประยุกต์ใช้ความรู้จากการอบรมหลักสูตรการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) กับ 4 ประเภทกิจกรรม ได้แก่ การประเมินโครงการในองค์กร การประยุกต์ใช้ในการวิจัย การสอนหรือถ่ายทอดความรู้ และการให้คำปรึกษาแก่องค์กรอื่น

หลักสูตรการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) หมายถึง โครงการบริการวิชาการในรูปแบบหลักสูตรอบรมระยะสั้น 2 วัน ที่ออกแบบให้เรียนรู้และปฏิบัติการจริง การประเมิน SROI จำเป็นต้องเข้าใจ SIA ก่อน จากนั้นทำการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยหลักสูตรนี้ออกแบบโดยนักวิจัยของวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผลลัพธ์การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการนำความรู้ SROI ไปประยุกต์ใช้ ได้แก่ รูปแบบการใช้ประโยชน์ ลักษณะโครงการ พื้นที่ดำเนินการ จำนวนผู้ได้รับประโยชน์ และความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบตามความสะดวก (Convenience Sampling) จากประชากรผู้ผ่านการอบรมหลักสูตร SROI มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 392 คน โดยกำหนดเกณฑ์คัดเข้าคือ เป็นผู้ผ่านการอบรมหลักสูตร SROI เป็นสมาชิกในกลุ่มไลน์ของผู้ผ่านการอบรมสามารถเข้าถึงและใช้งาน Google Form ได้ และยินดีให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม สำหรับเกณฑ์คัดออกคือ ผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงแบบสอบถามออนไลน์ ไม่สมัครใจตอบแบบสอบถามหรือตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามออนไลน์ Google Form โดยส่งลิงก์แบบสอบถามผ่านกลุ่มไลน์ของผู้ผ่านการอบรม ได้รับการตอบกลับจำนวน 105 ชุด คิดเป็นอัตราการตอบกลับร้อยละ 26.79 ทั้งนี้ การศึกษามีข้อจำกัดเรื่องการเข้าถึงของผู้ไม่สะดวกใช้เทคโนโลยี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถาม แบ่งเป็น 4 ส่วน ส่วนที่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2) ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ส่วนที่ 3) รูปแบบการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ส่วนที่ 4) ตัวอย่างโครงการที่นำความรู้ไปใช้และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น การทดสอบความตรง (Validity) ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้คือ 4.29 ด้านการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ทดลองใช้ (Try out) วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ค่าที่คำนวณได้คือ 0.88

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่และร้อยละ สำหรับข้อมูลทั่วไป และรูปแบบการนำไปใช้ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับระดับการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์และปัจจัยที่เอื้อต่อการนำความรู้ไปใช้ การแปลผลค่าเฉลี่ย 5 ระดับ (Rating Scale) สำหรับข้อมูลจากคำถามปลายเปิดในแบบสอบถาม ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย จัดกลุ่มข้อมูลที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน และนำเสนอผลโดยการแจกแจงความถี่และร้อยละของประเด็นที่พบในแต่ละหมวดหมู่ และยกตัวอย่างข้อความที่สะท้อนความคิดเห็นในแต่ละประเด็น

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้ได้ดำเนินการชี้แจงวัตถุประสงค์การนำข้อมูลไปใช้ พร้อมขอความยินยอมในการเก็บข้อมูล มีระบบรักษาความลับและนำเสนอข้อมูลในภาพรวมไม่ให้กระทบต่อผู้ให้ข้อมูล

ทบทวนวรรณกรรม

การประเมินผลลัพธ์การนำความรู้จากงานบริการวิชาการไปใช้ประโยชน์: กรณีศึกษาหลักสูตรการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) เป็นแนวคิดการประเมินโครงการพัฒนาของ White & Raizer (2017, อ้างถึงใน เศรษฐภูมิ บัวทอง, 2565) ซึ่งได้นำเสนอกระบวนการเปรียบเทียบระหว่างสถานการณ์ที่มีการแทรกแซง (Intervention) หรือการทำโครงการ/กิจกรรมกับสถานการณ์ที่ไม่มีการแทรกแซง (Non-Intervention) เพื่อประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะจากโครงการนั้น ๆ แนวคิดการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) เป็นเครื่องมือที่พัฒนาโดย Roberts Enterprise Development Fund (REDF) ในปี 1996 และได้รับการพัฒนาต่อเนื่องโดย New Economics Foundation (NEF) เพื่อวัดผลตอบแทนทางสังคมในรูปตัวเงิน (Nicholls et al., 2021) โดยมีหลักการสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การให้มูลค่าสิ่งที่สำคัญ การพิจารณาเฉพาะสิ่งที่เป็สาระสำคัญ การไม่อ้างสิทธิ์มากเกินไป ความโปร่งใส และการตรวจสอบผลลัพธ์ (Social Value UK, 2022)

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ตามแนวคิดของ Weiss (1995) เป็นกรอบแนวคิดที่อธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยแสดงความเชื่อมโยงเชิงเหตุผลระหว่างองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ กิจกรรม (Activities) ที่ดำเนินการ ผลผลิต (Outputs) ที่เกิดขึ้นโดยตรง ผลลัพธ์ (Outcomes) ที่เกิดกับกลุ่มเป้าหมาย และผลกระทบ (Impacts) ระยะยาวที่เกิดกับสังคมในวงกว้าง ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้อย่างไร และเหตุใดการแทรกแซงหรือโครงการจึงนำไปสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ได้ในบริบทของการประเมิน SROI นั้น ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงช่วยในการวิเคราะห์และเชื่อมโยงระหว่างการอบรมหลักสูตร SROI กับการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ และผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น (Rogers, 2014; Taplin & Clark, 2013)

แบบจำลองการประเมินผลการฝึกอบรม 4 ระดับของ Kirkpatrick (Kirkpatrick's Four-Level Training Evaluation Model) พัฒนาโดย Donald Kirkpatrick (1994) และปรับปรุงโดย Kirkpatrick & Kirkpatrick (2006) ประกอบด้วยการประเมิน 4 ระดับ ได้แก่

1) ระดับปฏิกิริยา (Reaction) การประเมินความพึงพอใจและการตอบสนองของผู้เข้าอบรมต่อหลักสูตร เช่น เนื้อหา วิทยากร และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

2) ระดับการเรียนรู้ (Learning) การประเมินความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ผู้เข้าอบรมได้รับจากการฝึกอบรม โดยมักใช้การทดสอบก่อนและหลังการอบรม

3) ระดับพฤติกรรม (Behavior) การประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานที่เกิดจากการนำความรู้และทักษะจากการอบรมไปประยุกต์ใช้ในสภาพแวดล้อมการทำงานจริง ซึ่งระดับนี้สะท้อนถึงการถ่ายโอนความรู้ (Knowledge Transfer) จากการฝึกอบรมสู่การปฏิบัติ

4) ระดับผลลัพธ์ (Results) - การประเมินผลกระทบเชิงองค์กรและสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้าอบรม เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพ การลดต้นทุน หรือการสร้างคุณค่าทางสังคม

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการประเมินผลในระดับที่ 3 (พฤติกรรม) และระดับที่ 4 (ผลลัพธ์) โดยวิเคราะห์รูปแบบการนำความรู้จากการอบรม SROI ไปประยุกต์ใช้ (พฤติกรรม) และผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้นั้น (Phillips & Phillips, 2016)

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบจากการฝึกอบรมและการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม ได้แก่

งานวิจัยของเศรษฐภูมิ บัวทอง และคณะ (2565) ศึกษาการประเมินผลกระทบหลักสูตรฝึกอบรมที่จัดโดยสำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) ระหว่างปี พ.ศ. 2561–2563 พบว่าผู้ผ่านการอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในด้านวิชาการ การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการสร้างเครือข่ายนักวิจัย โดยมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จคือ ความพร้อมขององค์กรในการสนับสนุนการนำความรู้ไปใช้

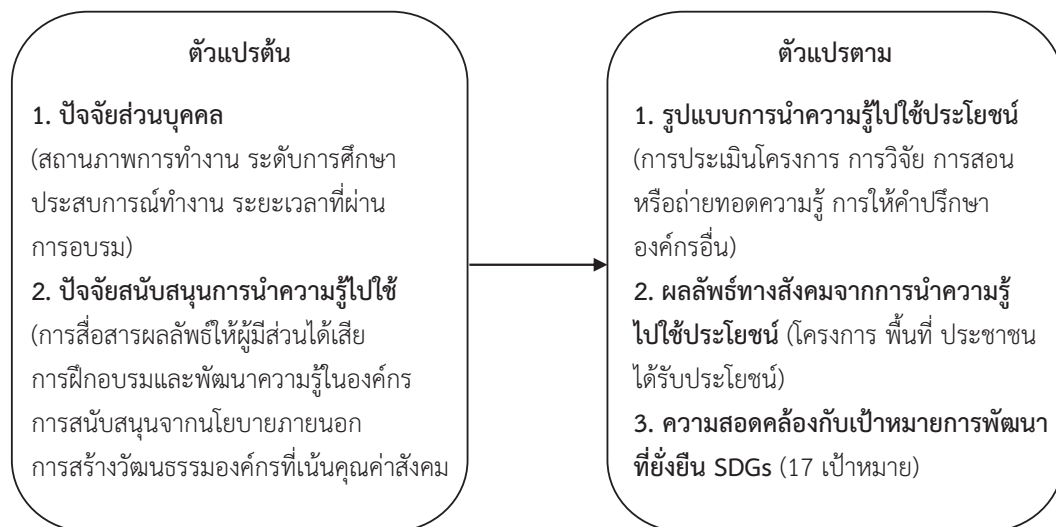
ถนอมศักดิ์ ศรีจันทร์ และคณะ (2562) ประเมินผลลัพธ์และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการส่งเสริมวิชาชีพแก่ชุมชน พบว่าโครงการสร้างผลลัพธ์ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีอัตราส่วน SROI เท่ากับ 2.7 แสดงถึงคุณค่าและคุณค่าทางสังคมที่เกิดขึ้น

ศรีสุข มงกุฎวิสุทธิ (2565) ศึกษาการประเมินผลกระทบทางสังคมของหลักสูตรอบรม CSR พบว่าการอบรมนำไปสู่การพัฒนาโครงการ CSR ทั่วประเทศ และสร้างการยอมรับจากชุมชน ลดข้อขัดแย้งและพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น พบว่ามีช่องว่างการวิจัย (Research Gap) ในเรื่องการประเมินผลลัพธ์การนำความรู้จากการอบรมหลักสูตร SROI ไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งรูปแบบการนำไปใช้ ลักษณะโครงการ และผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงและแบบจำลองการประเมินผลการฝึกอบรม 4 ระดับของ Kirkpatrick เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์และอภิปรายผล

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการบูรณาการแนวคิดทฤษฎีข้างต้น นำไปสู่การพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร กรอบแนวคิดนี้ช่วยให้การวิเคราะห์มีความครอบคลุมทั้งในเชิงกระบวนการ (การนำไปใช้) และผลลัพธ์ (การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น) สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ผลการศึกษา

การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมจากการใช้ประโยชน์ความรู้บริการวิชาการ: กรณีศึกษาหลักสูตร SROI มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 105 คน ผลการศึกษาดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=105)

	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพการทำงาน	นักวิชาการ (นักวิจัย/อาจารย์)	62	59.05
	เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านความยั่งยืน ในองค์กรเอกชน	19	18.10
	สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัย	15	14.29
	เจ้าหน้าที่ด้านนโยบายและแผน	6	5.71
	อื่นๆ*	3	2.85

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=105) (ต่อ)

	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	หญิง	74	70.48
	ชาย	30	28.57
	ไม่ต้องการระบุ	1	0.95
อายุ	36-45 ปี	41	39.05
	46-55 ปี	38	36.19
	25-35 ปี	21	20.00
	มากกว่า 55 ปี	5	4.76
ระดับการศึกษา	ปริญญาเอก	44	41.90
	ปริญญาโท	38	36.19
	ปริญญาตรี	23	21.91

หมายเหตุ: *อื่นๆ ประกอบด้วย ที่ปรึกษาด้านความยั่งยืน เจ้าหน้าที่สมาคมไม่แสวงผลกำไร และนักศึกษาปริญญาโท

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยเรื่อง “การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมจากการใช้ประโยชน์ความรู้บริการวิชาการ: กรณีศึกษาหลักสูตร SROI มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 105 คน โดยส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการ ซึ่งประกอบด้วยนักวิจัยและอาจารย์จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 59.05 รองลงมาเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านความยั่งยืน เช่น CSR ชุมชนสัมพันธ์ และวิทยากรชุมชนจำนวน 19 คนคิดเป็นร้อยละ 18.10 และสายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้ช่วยนักวิจัยและผู้ช่วยอาจารย์ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 14.29 ตามลำดับ

ด้านเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 70.48 รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 28.57 และมีผู้ที่ไม่ต้องการระบุเพศ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.95 สำหรับช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 36-45 ปี จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 39.05 รองลงมาคือช่วงอายุ 46-55 ปี จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 36.19 และช่วงอายุ 25-35 ปี จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 และมีผู้ที่มีอายุมากกว่า 55 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76

ในด้านระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 41.90 รองลงมาคือระดับปริญญาโท จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 36.19 และระดับปริญญาตรี จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 21.91

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมการอบรมหลักสูตรการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในระดับสูง เนื่องจากส่วนใหญ่เป็น

นักวิชาการที่มีการศึกษาระดับปริญญาเอกและปริญญาโท อีกทั้งอยู่ในช่วงวัยทำงานที่มีประสบการณ์ (36-55 ปี) ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการนำความรู้จากการอบรมไปประยุกต์ใช้และถ่ายทอดต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมีความหลากหลายของผู้เข้าร่วมอบรมทั้งในด้านสายงานและองค์กร ซึ่งจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองและประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=105)

	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. หน่วยงาน/องค์กร	สถาบันการศึกษา	73	69.52
	ภาคเอกชน (เจ้าหน้าที่ด้านความยั่งยืน/CSR/ ชุมชนสัมพันธ์)	19	18.10
	องค์กรภาครัฐ	9	8.57
	อื่นๆ*	4	3.81
2. ประสบการณ์ทำงาน	มากกว่า 10 ปี	66	62.86
	7-10 ปี	22	20.95
	4-6 ปี	9	8.57
	1-3 ปี	5	4.76
	น้อยกว่า 1 ปี	3	2.86
3. ระยะเวลาที่ผ่านการอบรม	น้อยกว่า 6 เดือน	37	35.24
	6 เดือน - 1 ปี	32	30.48
	1-2 ปี	25	23.81
	2-3 ปี	9	8.57
	3 ปีขึ้นไป	2	1.90

หมายเหตุ: *อื่นๆ ประกอบด้วย บริษัทที่ปรึกษา (2 ราย) รัฐวิสาหกิจ (1 ราย) และมูลนิธิ (1 ราย)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป พบว่าส่วนใหญ่เป็นบุคลากรจากสถาบันการศึกษา ร้อยละ 69.52 รองลงมาเป็นบุคลากรจากภาคเอกชน ร้อยละ 18.10 และบุคลากรจากองค์กรภาครัฐ ร้อยละ 8.57 นอกจากนี้ยังมีจากหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่ บริษัทที่ปรึกษา รัฐวิสาหกิจ และมูลนิธิ ร้อยละ 3.81

เมื่อพิจารณาประสบการณ์การทำงาน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปี ร้อยละ 62.86 รองลงมา มีประสบการณ์ 7-10 ปี ร้อยละ 20.95 และมีประสบการณ์ 4-6 ปี

ร้อยละ 8.57 ส่วนผู้ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 3 ปี ร้อยละ 7.62 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานสูง

สำหรับระยะเวลาที่ผ่านการอบรม พบว่าส่วนใหญ่ผ่านการอบรมมาแล้วน้อยกว่า 6 เดือน ร้อยละ 35.24 รองลงมาคือ 6 เดือน - 1 ปี ร้อยละ 30.48 และ 1-2 ปี ร้อยละ 23.81 ในขณะที่มีผู้ผ่านการอบรมมานานกว่า 2 ปี รวม 11 คน คิดเป็นร้อยละ 10.47

จากภาพรวมของข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมการอบรมหลักสูตร SROI ส่วนใหญ่เป็นบุคลากรจากสถาบันการศึกษาที่มีประสบการณ์การทำงานสูง ซึ่งสะท้อนถึงความสนใจของภาคการศึกษาในการนำเครื่องมือ SROI ไปใช้ในการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม นอกจากนี้ยังมีความหลากหลายของผู้เข้าอบรมจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะภาคเอกชนที่ทำงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและความยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่เพิ่งผ่านการอบรมไม่นาน (น้อยกว่า 1 ปี) จึงเป็นโอกาสสำคัญในการติดตามและสนับสนุนการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้เครื่องมือ SROI ในการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 3 ระดับการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ (n=105)

การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ร้อยละ	ระดับการใช้
1. ห่วงโซ่ผลกระทบ	2.46	0.92	82.08	มาก
2. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (ToC)	2.27	0.95	75.79	มาก
3. การออกแบบโครงการเพื่อสร้างผลกระทบ	2.25	0.95	75.16	มาก
4. การประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA)	2.21	0.98	73.58	มาก
5. การคำนวณผลตอบแทนทางสังคม (SROI)	2.14	1.04	71.38	มาก
ภาพรวม	2.27	0.97	75.60	มาก

หมายเหตุ: เกณฑ์การแปลผล: 2.34-3.00 = มาก 1.67-2.33 = ปานกลาง 1.00-1.66 = น้อย

จากการวิเคราะห์ระดับการนำความรู้จากการอบรมหลักสูตร SROI ไปใช้ประโยชน์ พบว่าในภาพรวมมีการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 2.27, S.D. = 0.97) คิดเป็นร้อยละ 75.60

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าผู้ผ่านการอบรมนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีการนำไปใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ ความรู้เกี่ยวกับห่วงโซ่ผลกระทบ (ค่าเฉลี่ย = 2.46, S.D. = 0.92) คิดเป็นร้อยละ 82.08 รองลงมาคือ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (ToC) (ค่าเฉลี่ย = 2.27, S.D. = 0.95) คิดเป็นร้อยละ 75.79 และการออกแบบโครงการเพื่อสร้างผลกระทบ (ค่าเฉลี่ย = 2.25, S.D. = 0.95) คิดเป็นร้อยละ 75.16 ตามลำดับ

ส่วนด้านที่มีการนำไปใช้ประโยชน์น้อยที่สุดคือ การคำนวณผลตอบแทนทางสังคม (SROI) (ค่าเฉลี่ย = 2.14, S.D. = 1.04) คิดเป็นร้อยละ 71.38 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้ผ่านการอบรมมีระดับการนำไปใช้ที่แตกต่างกันมากกว่าด้านอื่น ๆ

จากผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ผ่านการอบรมสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ดีในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการวิเคราะห์ห่วงโซ่ผลกระทบและการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม การคำนวณผลตอบแทนทางสังคมซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีความซับซ้อนทางเทคนิคมากที่สุด มีการนำไปใช้น้อยกว่าด้านอื่นๆ แม้จะยังอยู่ในระดับมากก็ตาม ซึ่งอาจเป็นประเด็นที่ควรพัฒนาการอบรมในหลักสูตรต่อไป

ตารางที่ 4 ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำความรู้ SROI ไปใช้ประโยชน์ (n=105)

ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำความรู้ไปใช้	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ร้อยละ	ระดับความสำคัญ
1. การสื่อสารผลลัพธ์ให้ผู้มีส่วนได้เสีย	4.49	0.65	89.81	มากที่สุด
2. การฝึกอบรมและการพัฒนาความรู้ในองค์กร	4.39	0.69	87.88	มากที่สุด
3. การสนับสนุนจากนโยบายภายนอก	4.28	0.77	85.58	มากที่สุด
4. การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณค่าทางสังคม	4.25	0.73	85.00	มากที่สุด
5. ความชัดเจนของวัตถุประสงค์และเป้าหมาย	4.17	0.84	83.46	มาก
6. ความเข้าใจและการสนับสนุนจากผู้นำองค์กร	4.16	0.84	83.27	มาก
ภาพรวม	4.29	0.75	85.83	มากที่สุด

หมายเหตุ: เกณฑ์การแปลผล: 4.21-5.00 = มากที่สุด 3.41-4.20 = มาก 2.61-3.40 = ปานกลาง 1.81-2.60 = น้อย 1.00-1.80 = น้อยที่สุด

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำความรู้ SROI ไปใช้ประโยชน์ของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 105 คน พบว่าในภาพรวมปัจจัยทั้งหมดมีความสำคัญในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.29, S.D. = 0.75) คิดเป็นร้อยละ 85.83 เมื่อพิจารณาเรียงปัจจัย พบว่าปัจจัยที่มีความสำคัญในระดับมากที่สุด 4 อันดับแรก ได้แก่ การสื่อสารผลลัพธ์ให้ผู้มีส่วนได้เสีย (ค่าเฉลี่ย = 4.49, S.D. = 0.65) คิดเป็นร้อยละ 89.81 การฝึกอบรมและการพัฒนาความรู้ในองค์กร (ค่าเฉลี่ย = 4.39, S.D. = 0.69) คิดเป็นร้อยละ 87.88 การสนับสนุนจากนโยบายภายนอก (ค่าเฉลี่ย = 4.28, S.D. = 0.77) คิดเป็นร้อยละ 85.58 การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณค่าทางสังคม (ค่าเฉลี่ย = 4.25, S.D. = 0.73) คิดเป็นร้อยละ 85.00 ส่วนปัจจัยที่มีความสำคัญในระดับมาก 2 อันดับสุดท้าย ได้แก่ ความชัดเจนของวัตถุประสงค์และเป้าหมาย (ค่าเฉลี่ย = 4.17, S.D. = 0.84) คิดเป็นร้อยละ 83.46 ความเข้าใจและการสนับสนุนจากผู้นำองค์กร (ค่าเฉลี่ย = 4.16, S.D. = 0.84) คิดเป็นร้อยละ 83.27

จากผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่า การสื่อสารผลลัพธ์ให้ผู้มีส่วนได้เสียและการฝึกอบรมพัฒนาความรู้ในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จในการนำ SROI ไปใช้ประโยชน์ โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำที่สุด แสดงถึงความเห็นที่สอดคล้องกันของผู้ตอบแบบสอบถาม นอกจากนี้ การสนับสนุนจากนโยบายภายนอกและการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณค่าทางสังคมก็เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในระดับมากที่สุดเช่นกัน ขณะที่ความชัดเจนของวัตถุประสงค์และการสนับสนุนจากผู้นาองค์กรแม้จะมีความสำคัญในระดับมาก แต่มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงกว่าปัจจัยอื่น แสดงถึงความคิดเห็นที่แตกต่างกันของผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นดังกล่าว

ตารางที่ 5 การนำความรู้ SROI ไปใช้ประโยชน์

	รูปแบบการนำไปใช้	จำนวน	ร้อยละ
1. รูปแบบการนำไปใช้	- ประเมินโครงการในองค์กร	62	59.05
	- ประยุกต์ใช้ในการวิจัย	48	45.71
	- สอนหรือถ่ายทอดความรู้	35	33.33
	- ให้คำปรึกษาองค์กรอื่น	25	23.81
	- ยังไม่ได้นำไปใช้/อยู่ระหว่างดำเนินการ	12	11.43
2. ประเภทโครงการที่นำไปใช้	- การพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้	28	26.67
	- การพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพชุมชน	25	23.81
	- การพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิต	18	17.14
	- การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร	15	14.29
	- การพัฒนาองค์กรและนโยบาย	12	11.43
	- อื่นๆ/ไม่ระบุ	7	6.67
3. พื้นที่ดำเนินการ	- ภาคเหนือ	28	26.67
	- ภาคกลาง	25	23.81
	- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	22	20.95
	- ภาคใต้	15	14.29
	- ระดับประเทศ/หลายพื้นที่	8	7.62
	- ไม่ระบุ	7	6.67

หมายเหตุ: ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ หรือเลือกไม่ตอบในบางข้อได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการนำความรู้ SROI ไปใช้ประโยชน์ของผู้ผ่านการอบรม สามารถสรุปได้ดังนี้ รูปแบบการนำไปใช้ประโยชน์ พบว่าส่วนใหญ่นำไปใช้ในการประเมินโครงการในองค์กร (ร้อยละ 59.05) รองลงมาคือการประยุกต์ใช้ในการวิจัย (ร้อยละ 45.71) และการสอนหรือถ่ายทอดความรู้ (ร้อยละ 33.33) โดยมีผู้ที่ยังไม่ได้นำไปใช้หรืออยู่ระหว่างดำเนินการร้อยละ 11.43

ประเภทโครงการที่นำไปใช้ ส่วนใหญ่เป็นโครงการด้านการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ (ร้อยละ 26.67) รองลงมาคือการพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพชุมชน (ร้อยละ 23.81) และการพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิต (ร้อยละ 17.14)

พื้นที่ดำเนินการ กระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยมากที่สุดในภาคเหนือ (ร้อยละ 26.67) รองลงมาคือภาคกลาง (ร้อยละ 23.81) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 20.95) มีบางโครงการที่ดำเนินการในระดับประเทศหรือหลายพื้นที่ (ร้อยละ 7.62)

ตารางที่ 6 การตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

เป้าหมาย SDGs	จำนวนโครงการ	ร้อยละ
4: การศึกษาที่มีคุณภาพ	38	36.19
8: การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ	35	33.33
17: ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	32	30.48
1: ขจัดความยากจน	25	23.81
3: สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี	24	22.86
12: การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน	22	20.95
2: ขจัดความหิวโหย	18	17.14
9: อุตสาหกรรม นวัตกรรม และโครงสร้างพื้นฐาน	15	14.29
13: การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	12	11.43
5: ความเท่าเทียมทางเพศ	8	7.62
10: ลดความเหลื่อมล้ำ	8	7.62
11: เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน	8	7.62
16: ความสงบสุข ยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง	8	7.62
15: การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก	7	6.67
6: การจัดการน้ำและสุขาภิบาล	6	5.71
7: พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้	3	2.86
14: การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล	3	2.86

หมายเหตุ: ร้อยละคำนวณจากฐานกลุ่มตัวอย่าง (n=105) โดยผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 รายการ และบางข้อคำถามเป็นลักษณะไม่บังคับตอบ จึงทำให้ผลรวมของร้อยละอาจไม่เท่ากับ 100

การตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) พบว่าโครงการส่วนใหญ่สอดคล้องกับเป้าหมายที่ 4 ด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ (ร้อยละ 36.19) รองลงมาคือเป้าหมายที่ 8 ด้านการจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ 33.33) และเป้าหมายที่ 17 ด้านความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ร้อยละ 30.48) นอกนั้นการกระจายตัวของการตอบสนองเป้าหมายอื่น ๆ มีสัดส่วนที่น้อยลงตามลำดับ

ข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่าผู้ผ่านการอบรมสามารถนำความรู้ SROI ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลาย และครอบคลุมการพัฒนาในหลายมิติ โดยเฉพาะด้านการศึกษา เศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาคุณภาพชีวิต อีกทั้งยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนหลายประการ แสดงถึงศักยภาพของเครื่องมือ SROI ในการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม

ตารางที่ 7 ลักษณะโครงการ พื้นที่ และจำนวนผู้ได้รับประโยชน์

ลักษณะโครงการ	พื้นที่ดำเนินการ	จำนวนผู้ได้รับประโยชน์ (คน)
ประเมิน SIA จากงานพิธีพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยราชภัฏ ภาควิชาวันออกเฉียงเหนือ	จังหวัดนครราชสีมา	60,000
การประเมินผลกระทบกิจกรรมและการคาดการณ์ผลกระทบทางสังคมของศูนย์นันทนาการ	เทศบาลนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี	40,000+
การประเมินผลกระทบทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการเชิงพัฒนา	จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดพิจิตร	5,000
โครงการเกษตรอาหารกลางวันให้แก่โรงเรียน	จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดสระบุรี	5,000
การประเมินผลกระทบทางสังคมของโครงการ U2T	อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม	2,000
โครงการของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	กรุงเทพมหานคร	2,000
ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	จังหวัดกาญจนบุรี	2,029
การประเมินความคุ้มค่าองค์กรสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน)	บจธ. ทั่วประเทศ	1,000+ (ครัวเรือน)
พื้นที่สร้างทุนทางวัฒนธรรม (บ้านหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์)	จังหวัดนครสวรรค์	1,000

ตารางที่ 7 ลักษณะโครงการ พื้นที่ และจำนวนผู้ได้รับประโยชน์ (ต่อ)

ลักษณะโครงการ	พื้นที่ดำเนินการ	จำนวนผู้ได้รับประโยชน์ (คน)
ธนาคารปูม้า	จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	1,000
การใช้แอปพลิเคชัน All-rice1 ร่วมกับการจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้งในการผลิตข้าว	จังหวัดเพชรบุรี	1,000

หมายเหตุ: เฉพาะโครงการที่มีผู้ได้รับประโยชน์ตั้งแต่ 1,000 คนขึ้นไป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลโครงการที่มีประชาชนได้รับประโยชน์จำนวนมาก พบว่ามีโครงการที่สร้างผลกระทบในวงกว้างหลายโครงการ โดยสามารถจำแนกได้เป็น 4 กลุ่มตามขนาดของผลกระทบ โครงการขนาดใหญ่มาก (ผู้ได้รับประโยชน์มากกว่า 10,000 คน) มี 2 โครงการ โครงการขนาดใหญ่ (ผู้ได้รับประโยชน์ 5,000-10,000 คน) มี 2 โครงการ โครงการขนาดกลาง (ผู้ได้รับประโยชน์ 2,000-4,999 คน) มี 3 โครงการ โครงการขนาดพื้นฐาน (ผู้ได้รับประโยชน์ 1,000-1,999 คน) มี 4 โครงการ ที่สร้างผลกระทบกับประชาชนประมาณ 1,000 คน/ครัวเรือน

โครงการเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้ความรู้จากหลักสูตรอบรม SROI สามารถสร้างผลกระทบในวงกว้างได้ โดยเฉพาะในโครงการระดับสถาบันการศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์จำนวนมาก มักเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นผลลัพธ์ทางสังคมจากการใช้ประโยชน์ความรู้จากหลักสูตรอบรมในการบริการวิชาการ ซึ่งสามารถอธิบายเชื่อมโยงผลลัพธ์การใช้ประโยชน์ได้ตามตารางที่ 8

ตารางที่ 8 สรุปความเชื่อมโยงผลลัพธ์การใช้ประโยชน์โครงการอบรม SROI

ปัจจัยนำเข้า (Input)	กิจกรรม (Activity)	ผู้ใช้ประโยชน์ (User)	ผลลัพธ์ (Outcome)	ผลกระทบ (Impact)
- หลักสูตรอบรม SROI ระยะสั้น 2 วัน - วิทยากรผู้เชี่ยวชาญจากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ - งบประมาณการจัดอบรม	- การอบรมให้ความรู้ด้านห่วงโซ่ผลกระทบ - การฝึกใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (ToC) - การฝึกออกแบบโครงการเพื่อสร้างผลกระทบ - การฝึกประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) - การฝึกคำนวณผลตอบแทนทางสังคม (SROI)	- นักวิชาการ (ร้อยละ 59.05) - เจ้าหน้าที่ด้านความยั่งยืนในองค์กรเอกชน (ร้อยละ 18.10) - สายสนับสนุนวิชาการในมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 14.29) - เจ้าหน้าที่ด้านนโยบายและแผน (ร้อยละ 5.71)	- การนำไปประเมินโครงการในองค์กร (ร้อยละ 59.05) - การประยุกต์ใช้ในการวิจัย (ร้อยละ 45.71) - การสอนหรือถ่ายทอดความรู้ (ร้อยละ 33.33) - การให้คำปรึกษาองค์กรอื่น (ร้อยละ 23.81)	- การพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ (ร้อยละ 26.67) - การพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพชุมชน (ร้อยละ 23.81) - การพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิต (ร้อยละ 17.14) - การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร (ร้อยละ 14.29) - ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์ตั้งแต่ช่วงจำกัดถึงวงกว้าง (20-60,000 คน) - ความสอดคล้อง SDGs กระจายทุกเป้าหมายและสูงด้านการศึกษา (ร้อยละ 36.19) ด้านการจ้างงาน (ร้อยละ 33.33) และ ด้านความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ร้อยละ 30.48)

การอภิปรายผล

การศึกษาพบว่าผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการ (ร้อยละ 59.05) มีการศึกษาระดับปริญญาเอก (ร้อยละ 41.90) และมีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปี (ร้อยละ 62.86) โดยมีการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 2.27) โดยเฉพาะในด้านการประเมินโครงการในองค์กร (ร้อยละ 59.05) และการประยุกต์ใช้ในการวิจัย (ร้อยละ 45.71) ส่วนใหญ่เป็นโครงการด้านการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ (ร้อยละ 26.67) และการพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพชุมชน (ร้อยละ 23.81) กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศโดยเฉพาะในภาคเหนือ (ร้อยละ 26.67) มีผู้ได้รับประโยชน์ตั้งแต่ระดับวงจำกัดจนถึงระดับวงกว้าง (สูงสุด 60,000 คน) และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเฉพาะด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ (ร้อยละ 36.19) และการจ้างงานที่มีคุณค่า (ร้อยละ 33.33) โดยปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จคือการสื่อสารผลลัพธ์ให้ผู้มีส่วนได้เสีย (ค่าเฉลี่ย 4.49) และการฝึกอบรมพัฒนาความรู้ในองค์กร (ค่าเฉลี่ย 4.39) การอภิปรายผลเป็นดังนี้

1. รูปแบบการนำความรู้จากการอบรมหลักสูตร SROI ไปใช้ประโยชน์

ผลการศึกษาพบว่าผู้ผ่านการอบรมส่วนใหญ่นำความรู้ไปใช้ในการประเมินโครงการในองค์กร (ร้อยละ 59.05) และประยุกต์ใช้ในการวิจัย (ร้อยละ 45.71) สอดคล้องกับงานวิจัยของเศรษฐภูมิ บัวทอง และคณะ (2565) ที่พบว่าผู้ผ่านการอบรมมักนำความรู้ไปใช้ในด้านวิชาการและการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่หน่วยงานอื่น การที่ผลเป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการ (ร้อยละ 59.05) ที่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก (ร้อยละ 41.90) จึงมีความพร้อมในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในเชิงวิชาการ

ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่าการนำความรู้ไปใช้สอดคล้องกับหลักการสำคัญของ SROI ที่เสนอโดย Social Value (2022) โดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการวัดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินผลการฝึกอบรมของ Kirkpatrick & Kirkpatrick (2006) ในระดับพฤติกรรมและผลลัพธ์ ที่เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จริง

ทั้งนี้ผลการศึกษาพบว่า ในบริบทประเทศไทย ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตร SROI มักประสบความสำเร็จในการทำให้อัตราผลตอบแทนทางสังคมบางประการ โดยเฉพาะด้านการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มักมีมิติเชิงคุณภาพที่ซับซ้อน ผู้วิจัยจะอภิปรายถึงความสมดุลระหว่างการประเมินมูลค่าเชิงปริมาณกับการให้ความสำคัญกับคุณค่าเชิงคุณภาพที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและค่านิยมไทย เช่น คุณค่าของความสัมพันธ์ในชุมชน ความเอื้ออาทร และทุนทางสังคมอื่น ๆ ที่อาจไม่สามารถวัดเป็นตัวเลขได้โดยตรง

2. ผลลัพธ์ทางสังคมที่เกิดจากโครงการ ในพื้นที่ดำเนินการ และประชาชนได้รับประโยชน์

ผลการศึกษาพบว่า โครงการที่นำ SROI ไปใช้ส่วนใหญ่เป็นโครงการด้านการพัฒนาการศึกษา และการเรียนรู้ (ร้อยละ 26.67) และการพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพชุมชน (ร้อยละ 23.81) สอดคล้องกับ งานวิจัยของถนอมศักดิ์ ศรีจันทร์ และคณะ (2562) ที่แสดงให้เห็นว่า SROI สามารถประเมินผลลัพธ์ ได้ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีการกระจายตัวของพื้นที่ดำเนินการครอบคลุมทั่วประเทศ

การที่มีผู้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จำนวนมากในบางโครงการ เช่น โครงการประเมิน SIA งานพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (60,000 คน) สอดคล้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของ Weiss (1995) ที่อธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสามารถส่งผลกระทบในวงกว้างผ่านกลไกการเชื่อมโยงระหว่าง กิจกรรม ผลผลิต และผลลัพธ์

3. ความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

ผลการศึกษาพบว่าโครงการส่วนใหญ่สอดคล้องกับ SDGs เป้าหมายที่ 4 ด้านการศึกษา ที่มีคุณภาพ (ร้อยละ 36.19) และเป้าหมายที่ 8 ด้านการจ้างงานที่มีคุณค่า (ร้อยละ 33.33) สอดคล้อง กับงานวิจัยของศรีสุข มงกุฎวิสุทธิ์ (2565) ที่พบว่าการประเมินผลกระทบทางสังคมสามารถสนับสนุน การพัฒนาที่ยั่งยืนในหลายมิติ

ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่า SROI เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการประเมินผลลัพธ์ ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวคิดของ Cabinet Office & SROI Network (2009) ที่เน้นการวัดผลตอบแทนทางสังคมในเชิงคุณค่าที่ครอบคลุมทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำ SROI ไปใช้ประโยชน์ คือการสื่อสาร ผลลัพธ์ให้ผู้มีส่วนได้เสีย (ค่าเฉลี่ย 4.49) และการฝึกอบรมพัฒนาความรู้ในองค์กร (ค่าเฉลี่ย 4.39) สอดคล้องกับข้อเสนอของ Rogers (2014) และ Taplin & Clark (2013) ที่เน้นความสำคัญของการสื่อสาร และการพัฒนาศักยภาพในการประเมินผลกระทบทางสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาชี้แจงนโยบายและการปฏิบัติ รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต เพื่อส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้ประเมินผลลัพธ์ทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ควรขยายการจัดอบรมหลักสูตร SROI ให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะบุคลากรจากองค์กรภาครัฐและภาคประชาสังคม เนื่องจากผลการศึกษาพบว่าผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่มาจากสถาบันการศึกษา 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการกำหนดนโยบายสนับสนุนให้องค์กร นำเครื่องมือ SROI ไปใช้ในการประเมินผลโครงการ โดยอาจเชื่อมโยงกับการจัดสรรงบประมาณหรือการประเมินผลการดำเนินงาน 3) ควรพัฒนาระบบการติดตามและสนับสนุนผู้ผ่านการอบรมอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า การฝึกอบรมและพัฒนาความรู้ในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ 1) ควรพัฒนาหลักสูตรเฉพาะทางสำหรับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น หลักสูตรสำหรับนักวิชาการ หลักสูตรสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านชุมชน เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีบริบทการนำไปใช้ที่แตกต่างกัน 2) ควรจัดทำคู่มือและเครื่องมือสนับสนุนการประเมิน SROI ที่เข้าใจง่าย และนำไปใช้ได้จริง เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า การคำนวณผลตอบแทนทางสังคมมีการนำไปใช้น้อยกว่าด้านอื่น ๆ 3) ควรสร้างเครือข่ายและชุมชนแนวปฏิบัติ (Community of Practice) ระหว่างผู้ผ่านการอบรม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสนับสนุนการนำความรู้ไปใช้ 4) ควรพัฒนาระบบการสื่อสารและรายงานผลการประเมิน SROI ที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการสื่อสารผลลัพธ์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จ 5) ควรจัดทำฐานข้อมูลกลางสำหรับการประเมิน SROI เช่น ตัวชี้วัดมาตรฐาน ค่าประมาณการทางการเงิน เพื่อให้การประเมินมีมาตรฐานและสามารถเปรียบเทียบผลระหว่างโครงการได้ 6) ควรมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพิ่มเติมในประเด็นเฉพาะ เช่น การคำนวณผลตอบแทนทางสังคม การเก็บข้อมูลผลลัพธ์ เพื่อเสริมทักษะในด้านที่ผู้เข้าอบรมยังมีความต้องการพัฒนา 7) ควรพัฒนาระบบการติดตามและสนับสนุนผู้ผ่านการอบรมอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า การฝึกอบรมและพัฒนาความรู้ในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต 1) ศึกษาการพัฒนารูปแบบหลักสูตร SROI ที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดอบรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม 2) วิจัยและพัฒนาเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้และการประเมิน SROI ที่เหมาะสมกับบริบทไทย เช่น คู่มือปฏิบัติ แบบฟอร์ม ตัวชี้วัด และแพลตฟอร์มในการคำนวณ SROI 3) ศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการติดตามและสนับสนุนผู้ผ่านการอบรมให้สามารถนำความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการพัฒนาระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) และชุมชนแนวปฏิบัติ (Community of Practice) เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

บรรณานุกรม

- ถนนศักดิ์ ศรีจันทร์, วีระชัย คำแหง, และ สุรพงษ์ บางพาน. (2562). การประเมินผลลัพธ์และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการส่งเสริมวิชาชีพแก่ชุมชน: การนวดเพื่อสุขภาพในจังหวัดนครนายกและสระแก้ว. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, 17(2), 43-54.
- ศรีสุข มงกุฎวิสุทธิ. (2567). การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรอบรมเพื่องานบริการวิชาการ: กรณีศึกษาหลักสูตรการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีสุข มงกุฎวิสุทธิ. (2568). การประเมินผลกระทบทางสังคมของหลักสูตรด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของหน่วยจัดอบรมธรรมศาสตร์. *วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ*, 16(1), 2568.
- เศรษฐภูมิ บัวทอง. (2565). การประเมินผลกระทบหลักสูตรการฝึกอบรมเกี่ยวกับงานวิจัย สวก. [รายงาน วิจัย]. สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Cabinet Office & SROI Network. (2009). **A guide to social return on investment. Society Media.** <https://roadsafetysafetyevaluation.com/docs/social-return-on-investment.pdf>
- Jeremy, Nicholls., Eilis, Lawlor., Eva, Neitzert., & Tim, Goodspeed. (2012). **A guide to social return on investment.** SROI Network.
- Kirkpatrick, Donald. L., & Kirkpatrick, James D. (2006). **Evaluating training programs: The four levels** (3rd ed.). Berrett-Koehler.
- Phillips, Jack. J., & Phillips, Patricia. Pulliam. (2016). **Handbook of training evaluation and measurement methods** (4th ed.). Routledge.
- Rogers, P. (2014). **Theory of change (Methodological Briefs: Impact Evaluation No. 2).** UNICEF Office of Research. <https://www.unicef-irc.org/publications/747-theory-of-change-methodological-briefs-impact-evaluation-no-2.html>
- Social Value UK. (2022). **The seven principles of social value: Why they are important for accountability and maximizing social value.** <https://socialvalueuk.org/what-is-social-value/the-principles-of-social-value/>

- Taplin, Dana. H., Clark, Helene., Collins, Eoin., & Colby, David C. (2013). **Theory of change technical papers: A series of papers to support development of theories of change based on practice in the field.** <https://www.actknowledge.org/resources/documents/ToC-Tech-Papers.pdf>
- Weiss, C. H. (1995). Nothing as practical as good theory: Exploring theory-based evaluation for comprehensive community initiatives for children and families. In J. P. Connell, A. C. Kubisch, L. B. Schorr, & C. H. Weiss (Eds.), **New approaches to evaluating community initiatives: Concepts, methods, and contexts** (pp. 65-92). Aspen Institute. <https://docs.opendeved.net/lib/2URBNM2X>